

สรุปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาการจดหมายเหตุไทย ครั้งที่ ๔

หัวข้อ พิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุเอกชน

วันศุกร์ที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙

ณ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานใหญ่ บางเขน

๑. กรณีศึกษาชุดความคิดจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑสถานเชิงพื้นที่

โดย คุณชีวิสิทธิ์ บุญยเกียรติ นักวิชาการอิสระ

- **กรณีศึกษาที่ ๑ ห้องภาพเมืองสุรินทร์** ภายในห้องภาพเมืองสุรินทร์จะเป็นการนำเสนอเรื่องราวในหัวข้อ ภาพเก่าเล่าประวัติศาสตร์ ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอ ได้แก่ เรื่องของเหตุการณ์สำคัญ สถานที่สำคัญ บุคคล โดยขบวนการทำงานของห้องภาพเมืองสุรินทร์ใช้ลักษณะที่เรียกว่า จรรยาวัธ คือ ไปตามพื้นที่ต่างๆ เพื่อเสาะแสวงหาภาพในอดีต และสัมภาษณ์โดยการทำกลุ่มสัมภาษณ์และสัมภาษณ์ในระดับของบุคคลที่สัมพันธ์กับภาพ แล้วก็ค่อยๆ รวบรวม สะสมมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อนำไปสู่การชุดความรู้ การทำนิทรรศการตามสถานที่ต่างๆ และการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ สุดท้ายก็คือเกิดพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- **กรณีศึกษาที่ ๒ พิพิธภัณฑสถานวัดโหล่นหินหลวงที่ลำปาง** เป็นเรื่องของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยทางราชภัฏลำปางได้ร่วมมือกับโรงเรียนประถมในพื้นที่ แล้วก็ทำหลักสูตรในท้องถิ่น โดยเบื้องต้นเป็นการจัดเก็บสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธี สิ่งที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการคิดในการทำงาน คือ การแปรเอาขบวนการทำงาน ให้ไปอยู่ในบริบทที่พอจะทำงานได้ โดยยังคงขนบความคิดเดิมของหลักใหญ่ๆ ของการทำงานพิพิธภัณฑสถาน โดยเริ่มจากการทำความสะอาด การทำงานทะเบียนพื้นฐาน โดยสร้างให้เกิดการร่วมมือของชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะต่างๆ ไปด้วยกัน เช่น พูดคุยแลกเปลี่ยนโดยให้เด็กในชุมชนมาร่วมฟังแล้วนำขบวนการทำงานทะเบียนมาสอดแทรกในการบันทึกเรื่องราวบนเวทีทางสังคม ซึ่งจะเป็นตัวสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมด้วย
- **กรณีศึกษาที่ ๓ พิพิธภัณฑสถานชุมชนเมืองลำพูน** เริ่มต้นจากพิพิธภัณฑสถานเมืองลำพูนที่ต้องการที่จะใช้พื้นที่ของอาคาร แล้วก็นำเอาเด็กๆ กลุ่มคนหนุ่มสาวเมืองลำพูน และกลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาขับเคลื่อนกระบวนการการทำงาน อันได้แก่ การติดตามภาพเก่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปของเมืองลำพูน และขยายตัวจนเกิดพิพิธภัณฑสถาน คือ พิพิธภัณฑสถานปื้มสามทหาร พิพิธภัณฑสถานครูบาศรีวิชัย ซึ่งเป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพื่อที่จะเกิดการถ่ายทอดความรู้ และถ่ายทอดวัฒนธรรม อีกทั้งแสดงให้เห็นถึงขบวนการทำงานที่อาศัยแรงพลังของคนทำงานในพื้นที่เป็นสำคัญ
- **กรณีศึกษาที่ ๔ กรณีของหอจดหมายเหตุแคนาดา** เป็นหอจดหมายเหตุขนาดเล็กที่พยายามทำงานคู่กับโรงเรียน แล้วก็ให้นักเรียนมาเรียนรู้จากคลังจดหมายเหตุโดยเปิดโอกาสให้เด็ก ทำหน้าที่เชื่อมต่อเรื่องราวกับภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงไม่เกิน ๗๐ ปี โดยคัดเลือกภาพประมาณ ๕๐๐ ภาพ เพื่อ Digitized แล้วก็นำขึ้นเป็น Interface บน Internet ทำให้คนเข้าถึงแล้วก็เข้ามาให้ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพนั้นได้ และงานคู่ขนานอีกอย่างคือ ให้เด็กๆ เรียนรู้การใช้เครื่องมือ แล้วก็นำแผ่น CD ที่มีการ Digitized ภาพบรรพชนของตัวเอง กลับไปสัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่เกี่ยวข้องกับภาพ ซึ่งคำถามจะเป็นคำถามสั้นๆ เช่น ชื่อคนในภาพ สถานที่ ช่วงเวลา เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีที่ประสบความสำเร็จและได้ขยายงานต่อ ทำให้เห็นได้ว่าการนำเทคโนโลยีที่มีมาผสมผสานเข้ากับการสื่อสารทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญ

๒. การริเริ่มก่อตั้งและบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงประเด็น : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

โดย อาจารย์บุรินทร์ สิงห์โตอาจ เจ้าหน้าที่การศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มต้นจากอาจารย์สุรัตน์ โอสถานเคราะห์ เป็นนักสะสมเครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาไทย และเครื่องปั้นดินเผาต่างประเทศที่พบในประเทศไทย และสืบเนื่องจากที่อาจารย์สุรัตน์มีความประสงค์อยากให้มีสถานที่อันเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาที่ท่านได้สะสมไว้ ซึ่งได้มาจากการซื้อ และบริจาค จึงได้เกิดพิพิธภัณฑ์สถานเครื่องถ้วยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ม.กรุงเทพ ซึ่งเก็บรวบรวม สงวนรักษา จัดแสดง และให้บริการทางการศึกษาเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาสมัยโบราณ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมา จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ซึ่งมีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดแสดงและหมุนเวียนนิทรรศการทั้งภายในและภายนอก การวางกลยุทธ์ในการดึงลูกค้าเข้าสู่พิพิธภัณฑ์ และการทำประกันภัย แต่สิ่งที่จะต้องคำนึงในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนก็คือ “การบริหารจัดการบุคลากร” เนื่องจากผู้ที่มีความรู้และเชี่ยวชาญงานพิพิธภัณฑ์และจดหมายเหตุในประเทศไทยมีน้อย ดังนั้น จำเป็นต้องวางแผนในการหานักวิชาชีพและผู้เชี่ยวชาญ (ทั้งใน และต่างประเทศ) เพื่อมาถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคลากรรุ่นใหม่ ๆ ที่จะมาสานต่องานในอนาคต

๓. จดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์เชิงบุคคล : กรณีศึกษาจดหมายเหตุ ศ.ระพี สาคริก

โดย คุณกลศ หิรัญบุรณะ

จดหมายเหตุ ศ.ระพี สาคริก เกิดจากความศรัทธาเห็นคุณค่าของงานและองค์ความรู้ที่ ศ.ระพี สาคริก ได้สร้างสรรค์ไว้ประกอบกับมีความคิดที่จะธำรงงานอันทรงคุณค่านี้ให้อยู่สืบไป โดยรวบรวมข้อมูล เอกสาร फिल्मสไลด์ที่มีทั้งหมด ของศ.ระพี สาคริก ในลักษณะของจดหมายเหตุ โดยมีการขับเคลื่อนงานจะเป็นรูปแบบอาสาสมัคร ซึ่งตอนนี้มีอาสาสมัครที่มาช่วยงานทั้งหมด ๒๐๐ คน จากธนาคารจิตอาสา ในการทำงานนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือความสนิทสนม โดยมีการไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบ และพบปะพูดคุยกับ ศ.ระพี สาคริก เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ในกระบวนการทำงานนั้นจะมี Admin เพื่อจัดการข้อมูล เพื่อที่จะส่งให้อาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเริ่มต้นจากการรวบรวม แยกประเภทเอกสารโดยแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ตามลักษณะของเอกสาร ทำทะเบียนให้รหัสเอกสารทุกชิ้น จนงานประสบความสำเร็จภายในระยะเวลา ๒ ปี และปัจจุบันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เข้ามาสนับสนุนการวางระบบงานจดหมายเหตุ ศ.ระพี สาคริก และนำ Technology การจัดการข้อมูลมาใช้เพื่อให้บริการบนเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่สู่วงกว้างผ่านระบบออนไลน์

๔. แบ่งกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนโจทย์ปัญหา และนำเสนอ ตามประเด็น

โดย อาจารย์บุรินทร์ สิงห์โตอาจ

การทำจดหมายเหตุหรืองานพิพิธภัณฑ์ภาคเอกชนอาจไม่ต้องรอภาครัฐ หรือว่าหน่วยงานจดหมายเหตุแห่งชาติ คือถ้ามีหน่วยงานเอกชนหรือหน่วยงานที่มีกำลังในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวม ทำทะเบียนก็ควรทำไปก่อน ส่วนในเรื่องข้อกฎหมายก็สามารถขอความอนุเคราะห์จากทางภาครัฐได้

โดย คุณศิริเพ็ญ น้าสกุล

ความยั่งยืนของหอจดหมายเหตุ โดยกรณีหอจดหมายเหตุพุทธทาสว่า การที่เป็นมูลนิธิ มีผู้สนับสนุน มีโครงสร้างที่ชัดเจน การผลักดันในลักษณะมูลนิธิ มันทำให้เกิดการผลักดันอย่างต่อเนื่อง แล้วโดยตัวของหอจดหมายเหตุพุทธทาส เนื่องจากเป็นหอจดหมายเหตุ เพราะฉะนั้นภารกิจหลักคือ การเก็บเอกสาร ข้าวของ จดหมายเหตุ อาจไม่เหมือนกับหน่วยงานที่เป็นหอจดหมายเหตุของธนาคารแห่งประเทศไทย หอจดหมายเหตุธนาคารไทยพาณิชย์ หรือหอจดหมายเหตุของหน่วยงานที่เป็น sub อยู่ภายใต้กับหน่วยงานใหญ่

ในส่วนหน่วยงานที่มีเอกสารจำนวนมาก ไม่สามารถที่จะสแกนได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรทำงานแบบเหวี่ยงแหทั้งหมดทุกชั้นที่มี อาจจะต้องเจาะว่าชั้นไหนที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในอนาคต และหน่วยงานควรมีการวางแผนการทำงานตั้งแต่ งานต้นน้ำ คืองาน record management เพื่อที่จะให้สามารถขับเคลื่อนได้ คือ ต้องมีกฎระเบียบ มีนโยบายที่ชัดเจนที่จะดำเนินการของหน่วยงาน ให้ทุกคนในหน่วยงานรับทราบและปฏิบัติตาม